

УДК 343.4

[https://doi.org/10.52058/2708-7530-2026-2\(68\)-1466-1478](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2026-2(68)-1466-1478)

Шинкарьов Юрій Вікторович кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри правового регулювання економіки Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, Харків, <https://orcid.org/0000-0003-1173-7975>

ЩОДО ФОРМ ПОРУШЕННЯ РІВНОПРАВНОСТІ ГРОМАДЯН ЗАЛЕЖНО ВІД ЇХ РАСОВОЇ, НАЦІОНАЛЬНОЇ, РЕГІОНАЛЬНОЇ НАЛЕЖНОСТІ, РЕЛІГІЙНИХ ПЕРЕКОНАНЬ, ІНВАЛІДНОСТІ ТА ЗА ІНШИМИ ОЗНАКАМИ ВІДПОВІДНО ДО ПРАКТИКИ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ

Анотація. Констатується факт того, що стаття 161 «Порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної, регіональної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками» чинного Кримінального кодексу України відноситься до групи кримінальних правопорушень, які вчиняються із мотивів нетерпимості. Аналізуються наукові праці сучасних українських вчених, чії наукові праці були присвячені дослідженню або питання кваліфікації діянь за статтею 161 Кримінального кодексу України або аналізу практики призначення покарання за вчинення цих діянь. Констатується той факт, що кримінальні правопорушення з мотивів нетерпимості мають певне розповсюдження, та їх кількість демонструє тенденцію до зростання, особливо з моменту збройного вторгнення країни-агресора на територію України. Доводиться та аргументується необхідність як теоретико-правового дослідження даного складу кримінального правопорушення, так і дослідження практики призначення покарання за його вчинення. Аналізуються думки сучасних науковців щодо форм об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 161 чинного Кримінального кодексу України. Робиться опис даних форм та наводяться тлумачення понять, що містяться у диспозиції ст. 161 Кримінального кодексу України. Наводяться приклади судової практики, у яких мають місце окремі форми об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 161 Кримінального кодексу України. Зафіксовано майже повну відсутність вироків, що набрали законної сили, відносно окремих форм об'єктивної сторони складу даного правопорушення. На ґрунті аналізу практики призначення покарання встановлено той факт, що більшість кримінальних правопорушень, передбачених ст. 161 чинного Кримінального кодексу України вчиняється за допомогою

інтернет ресурсів шляхом розповсюдження певної інформації у соціальних мережах. На підставі аналізу практики призначення покарання зроблені і інші теоретико-правові висновки.

Ключові слова: нетерпимість, ненависть, злочин на ґрунті ненависті, мотив, ворожнеча, війна, злочинність, об'єктивна сторона, призначення покарання.

Shinkarov Yurii Viktorovich Candidate of Legal Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Legal Regulation of the Economy at the Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv, <https://orcid.org/0000-0003-1173-7975>

REGARDING FORMS OF VIOLATION OF CITIZENS' EQUALITY BASED ON THEIR RACE, NATIONAL, REGIONAL AFFILIATION, RELIGIOUS BELIEFS, DISABILITY, AND OTHER CHARACTERISTICS IN ACCORDANCE WITH THE PRACTICE OF IMPOSING PUNISHMENT

Abstract. It is stated that Article 161 “Violation of the equality of citizens depending on their race, nationality, regional affiliation, religious beliefs, disability, and other characteristics” of the current Criminal Code of Ukraine belongs to the group of criminal offenses committed on the grounds of intolerance. The scientific works of contemporary Ukrainian scholars whose scientific works were devoted to the study or classification of acts under Article 161 of the Criminal Code of Ukraine or the analysis of the practice of imposing punishment for the commission of these acts are analyzed. It is stated that criminal offenses motivated by intolerance are widespread, and their number is showing a tendency to increase, especially since the armed invasion of Ukraine by the aggressor country.

The necessity of both theoretical and legal research into this type of criminal offense and research into the practice of imposing penalties for its commission is proven and argued. The opinions of contemporary scholars on the forms of the objective side of the criminal offense provided for in Article 161 of the current Criminal Code of Ukraine are analyzed. A description of these forms is provided, along with explanations of the concepts contained in the disposition of Article 161 of the Criminal Code of Ukraine. Examples of judicial practice are given in which individual forms of the objective side of the criminal offense provided for in Article 161 of the Criminal Code of Ukraine are present.

There is an almost complete absence of final judgments regarding certain forms of the objective side of this offense. Based on an analysis of sentencing practices, it has been established that most criminal offenses under Article 161 of the current Criminal Code of Ukraine are committed using Internet resources by disseminating certain

information on social networks. Other theoretical and legal conclusions have been drawn based on an analysis of sentencing practices.

Keywords: intolerance, hatred, hate crime, motive, hostility, war, crime, objective side, sentencing.

Постановка проблеми. Стаття 161 Кримінального кодексу України «Порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної, регіональної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками» передбачає кримінальну відповідальність за «умисні дії, спрямовані на розпалювання національної, регіональної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті, на приниження національної честі та гідності, або образа почуттів громадян у зв'язку з їхніми релігійними переконаннями, а також пряме чи непряме обмеження прав або встановлення прямих чи непрямих привілеїв громадян за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, інвалідності, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками». Дане кримінальне правопорушення відноситься до правопорушень, що вчиняються із мотивів нетерпимості. До них окрім зазначеного складу можна віднести також: «Геноцид», «Посягання на територіальну цілісність і недоторканність України», у яких розпалення національної або релігійної ворожнечі фактично виступає формою нетерпимості. Також мотив расової, національної чи релігійної нетерпимості виступає кваліфікуючою ознакою при умисному вбивстві (п. 14 ч.2 ст. 115 КК України), умисному тяжкому тілесному ушкодженні (ч.2 ст. 121 КК України), умисному середньої тяжкості тілесному ушкодженні (ч.2 ст.122 КК України), побоях і мордуванні (ч.2 ст. 126 КК України), катуванні (ч.2 ст. 127 КК України), погрозі вбивством (ч.2 ст. 129 КК України) [1, с. 369].

Необхідність дослідження даного мотиву підтверджується і практикою, яка однозначно вказує на зростання поширеності даного кримінального правопорушення у загальній структурі злочинності. Так, в літературі зазначається, що «у 2023 році зареєстровано 180 кримінальних правопорушень, вчинених з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості. Зазначена кількість на 35,3% більша від 2022 року та на 83,7% більша від 2021 року. Для порівняння: у 2022 році зареєстровано 133 таких кримінальних право-порушень, а у 2021 році – 98» [2]. У 2024 році зареєстровано 187 кримінальних правопорушень, вчинених з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості. Зазначена кількість на 3,4% більша від 2023 року. «У 2024 році кількість зазначених кримінальних правопорушень сягнула максимуму щонайменше за останні 12 років, перевищивши рекорд 2023 року.

У 2024 році до суду надійшло 129 справ щодо таких правопорушень. Це становить 69% від загальної кількості зареєстрованих кримінальних

правопорушень, вчинених через расову, національну чи релігійну нетерпимість. Для порівняння: у 2023 році це було 90 справ або 50%. У 2024 році частка направлених до суду справ щодо зазначених правопорушень також досягла максимуму за останні 12 років, перевищивши рекорд 2023 року» [3]. Щодо досліджуваного складу кримінального правопорушення то згідно із дослідженням Старко О.Л. та Крикунова О.В. із 1 січня 2019 р. по 31 серпня 2024 р.у Єдиному державному реєстрі судових рішень «було виявлено 45 обвинувальних вироків стосовно засудження осіб за ст. 161 КК України. Було встановлено, що 40 осіб було засуджено за ч. 1 ст. 161 КК України. За ч. 2 ст. 161 КК України було засуджено 8 осіб, а за ч. 3 ст. 161 КК України – жодного»[4, с. 320].

Аналіз Реєстру, що проводиться зараз, демонструє значну кількість вироків, які були постановлені протягом 2023 -25 років, що ще раз підкреслює актуальність і необхідність проведення їх аналізу і здійснення певних узагальнень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 161 КК України та практики призначення покарання за його вчинення досліджувалися у роботах таких авторів, як: Крикунов О.В., Мулярчук Є., Панькевич В.М., Сокурченко Є., Старко О.Л., Сухоребра Т.І., Шармар О.М.

Мета статті полягає у теоретико-правовому аналізі практики призначення покарання за «Порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної, регіональної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками»

Виклад основного матеріалу. Перш ніж переходити до аналізу практики призначення покарання за вчинення діяння, передбаченого ст. 161 КК України і виявлення найбільш поширених форм об'єктивної сторони, слід зазначити, що дії, відповідно диспозиції статті можуть мати альтернативні варіанти свого втілення, тобто об'єктивна сторона на думку Шармара О.М. може проявлятися у: 1) дії, направленої на розпалювання національної, регіональної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті, на приниження національної честі і гідності; 2) дії, що полягає в образі почуттів громадян у зв'язку з їх релігійними переконаннями; 3) дії, що проявляється в прямому чи непрямому обмеженні прав громадян за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, інвалідності, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками; 4) дії щодо встановлення прямих чи непрямих привілеїв громадян за зазначеними вище ознаками [5, с.324]. Старко О.Л. вважає, що «об'єктивна сторона кримінального правопорушення (ч. 1 ст. 161 КК України) виражена у трьох формах: 1) умисні дії, спрямовані на розпалювання національної, регіональної, расової чи

релігійної ворожнечі та ненависті, на приниження національної честі та гідності; 2) образа почуттів громадян у зв'язку з їхніми релігійними переконаннями; 3) дискримінація – пряме чи непряме обмеження прав або встановлення прямих чи непрямих привілеїв громадян за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, інвалідності, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками» [6, с. 60].

Як ми бачимо, диспозиція статті містить достатньо широкий перелік дій, які не мають свого чітко визначеного поняття у чинному КК, що закономірним чином впливає на проблемність визначення їх обсягу. В літературі пропонується низка авторських дефініцій, якими можна їх охарактеризувати. Так, «діями, спрямованими на розпалювання національної, регіональної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті, на приниження національної честі і гідності потрібно вважати будь-які дії (публічні виступи, розповсюдження матеріалів в засобах масової комунікації, тощо), які вчиняються з метою поширення серед окремих груп населення настроїв неприязні, ворожнечі та огиди до інших етнічних або расових груп чи конфесій для того, щоб викликати у багатьох осіб такі ж почуття і ставлення до таких груп, їх способу життя, культури, звичаїв, релігії, приниження позитивних якостей тієї чи іншої нації порівняно з іншими. Образа почуттів громадян у зв'язку з їх релігійними переконаннями полягає у скривдженні, приниженні гідності та інших почуттів представників окремих релігійних конфесій, церков, груп тощо або глумління над такими, що належать їм, місцями богослужінь чи релігійних зібрань, місцями паломництва, шанованими у тій чи іншій релігії. Пряме чи непряме обмеження прав громадян може стосуватися будь-яких прав громадян, які закріплені Конституцією та Законами України, яке повністю або частково унеможлиблює їх реалізацію.

Пряме обмеження – це дія, яка має відкритий прояв дискримінації прав громадянина за вказаними ознаками. Непряме обмеження прав передбачає обмеження прав громадян у завуальованих формах, які приховують ставлення до громадян за ознаками передбаченими в ч. 1 ст. 161 КК. Встановлення прямих чи непрямих привілеїв громадян – це надання громадянам певної національності, політичних чи релігійних переконань, майнового стану, статі вигод чи переваг у реалізації законних прав» [5, с. 324-326].

Яким же саме чином, дані форми об'єктивної сторони були реалізовані при вчиненні кримінальних правопорушень:

1. дії, направлені на розпалювання національної, регіональної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті, на приниження національної честі і гідності. У досліджених вироках дана форма об'єктивної сторони була реалізована наступним чином: «19 квітня 2024 року. ОСОБА_5 будучи настоятелем храму в честь Ікони Божої Матері «Призри на смирення» парафії Дніпродзержинської

(Кам'янської) єпархії УПЦ, знаходячись за місцем свого проживання за адресою: АДРЕСА_1, маючи доступ до мережі Інтернет, використовуючи власний мобільний телефон марки «Redmi 9NFC» за допомогою зареєстрованого користувача під псевдонімом «ОСОБА_6» (ІНФОРМАЦІЯ_2 в соціальній мережі «TikTok»), розмістив публікацію ІНФОРМАЦІЯ_3 НОМЕР_1, яка містить інформацію з висловлюваннями щодо культури та традицій семітських народів, а саме євреїв, в якій наявний елемент порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної, релігійної належності, який полягає у поширенні та схваленні використання образливих, презирливих іменувань за етнічною ознакою по відношенню до етнічної або релігійної групи чи її окремих представників, а саме представників єврейської національності, що є доступною для загального ознайомлення всіх користувачів зазначеної соціальної Інтернет-мережі «TikTok», які відвідували його сторінку» [7]. Як показує аналіз практики, і як зазначається у роботах науковців «така дія як «розпалювання» може здійснюватися в різний спосіб, як-то: розміщення інформації в мережі інтернет, розповсюдження листівок, проведення вуличних маршів, тощо» [8, с. 103].

2. дії, що полягає в образі почуттів громадян у зв'язку з їх релігійними переконаннями. Дана форма об'єктивної сторони у вироках не є дуже поширеною. Прикладом даного діяння може бути наступні випадки: «14.12.2024, (точного часу органами досудового розслідування не вдалося встановити) ОСОБА_4 реалізуючи свій злочинний намір, направлений на розпалювання релігійної ворожнечі та ненависті, образу почуттів громадян у зв'язку з їхніми релігійними переконаннями, діючи умисно, з метою доведення інформації до необмеженої кількості осіб, які відвідуватимуть його особисту електронну сторінку на вищезазначеній сторінці в соціальній мережі «Facebook», з вищезазначеного мобільного телефону, поширив допис користувача «ОСОБА_8» із заголовком «СБУ и ГПУ ПОДТВЕРДИЛИ, ЧТО УПЦ - НЕ «МОСКОВСКАЯ ЦЕРКОВЬ»», в якому виразив приниження релігійних переконань осіб, які є прихильниками ПЦУ. Ці приниження виражаються у всьому тексті публікації та полягають у негативному впливі ПЦУ на суспільство та державу, та ненависті в Україні між віруючими УПЦ та ПЦУ» [9]; «перебуваючи за місцем свого проживання в АДРЕСА_1, маючи доступ до найбільшої соціальної мережі Facebook, використовуючи особисту сторінку в соціальній мережі «Facebook» у коментарі до допису користувача ОСОБА_9 вчинила розпалювання релігійної ворожнечі та ненависті, образи почуттів громадян на ґрунті релігійних переконань, що принижує представників релігійної конфесії Православної церкви України (ПЦУ), ображає їх почуття у зв'язку з їхніми релігійними переконаннями. Зазначене підтверджується висновком судової лінгвістичної (семантико-текстуальної) експертизи мовлення №10433/24-36 від 28.10.2024

відповідно до якого, у коментарі ОСОБА_5 , ІНФОРМАЦІЯ_1 до допису ОСОБА_9 від 24.06.2024, з назвою "Дякую за молитви, Суд перенесли на 10 липня", містяться ознаки розпалювання релігійної ворожнечі та ненависті, образи почуттів громадян на ґрунті релігійних переконань. Ці ознаки виражені мовними засобами та лінгвістичними прийомами з негативно-оцінною та принизливою конотацією, спрямовані на переконання у недоцільності/непотрібності переходу Української православної церкви під юрисдикцію Православної церкви України [10].

3. дії, що проявляються в прямому чи непрямому обмеженні прав громадян за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, інвалідності, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками – виявлено у аналізованих вироках не було.

4. дії щодо встановлення прямих чи непрямих привілеїв громадян за зазначеними вище ознаками – такої форми об'єктивної сторони при аналізі вироків суду виявлено не було.

Щодо третьої та четвертої форм, то як вже вказувалося, виявити їх у вироках виявилось не можливим. У роботах інших науковців, які досліджували це питання – прикладів подібного роду також наведено не було [6].

Щодо способів вчинення даного правопорушення, то в літературі зазначається, що було виявлено: «- поширення інформації в мережі Інтернет (47 випадків). Це відбувалось з використанням соціальних мереж Фейсбук, Однокласники, Інстаграм, Тік-ток, ВКонтакте, Твіттер. Такі дії полягали, зокрема, у розміщенні власного тексту, публікації статей в інтернет-виданнях, репосту текстів, відео, спілкування в коментарях, закликах тощо; - промова на мітингу (5 випадків); - усне спілкування (5 випадків); - друк книг, листівок та брошур, їх замовлення та поширення (4 випадки); - проповіді священників під час богослужінь (2 випадки); - написи на стінах будівель у громадських місцях (1 випадок); - пошкодження релігійних святинь, встановлених у громадських місцях (2 випадки)» [11].

Висновки. 1. Частіше за все, суди у вироках, достатньо широко намагаються описати поняття, з яких складається зміст об'єктивної сторони ст. 161 КК України: «Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками та кожен має право на свободу світогляду і віросповідання. Це право включає свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культу і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність. Здійснення цього права може бути обмежене законом лише в інтересах охорони громадського порядку, здоров'я і

моральності населення або захисту прав і свобод інших людей. В основі расової, національної ворожнечі чи релігійної нетерпимості лежать антинаукові погляди про неповноцінність [«позбавлені багатьох позитивних ознак»] людей певної раси, національності, а релігійної ворожнечі або розбрату - хибні уявлення про переваги одного віросповідання над іншим чи однієї конфесії над іншою всередині одного віросповідання. Під порушенням рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності або релігійних переконань розуміють умисні дії, спрямовані на розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті, на приниження національної честі та гідності, або образу почуттів громадян у зв'язку з їхніми релігійними переконаннями, а також пряме чи непряме обмеження прав або встановлення прямих чи непрямих привілеїв громадян за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Розпалення ненависті/ворожнечі трактується як поняття, що покриває усі форми самовираження: поширення, провокування, стимулювання або виправдання расової ненависті, ксенофобії, антисемітизму або інших видів ненависті на основі нетерпимості, включаючи нетерпимість у виді агресивного націоналізму або етноцентризму, дискримінації і ворожості щодо меншостей тощо. Ненависть - почуття великої неприхильності, ворожості до кого-, чого-небудь. // Вороже ставлення до кого-небудь. Нетерпимість - небажання, невміння терпимо ставитися до кого-, чого-небудь; нетерпиме ставлення; нетерпимий - з яким не можна миритися. Ворожнеча - відносини й дії між ким-небудь, пройняті ненавистю, недоброзичливістю. Образа - зневажливе висловлювання, негарний вчинок, спрямовані проти кого-небудь і викликають у нього почуття гіркоти, душевного болю. Розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті - поширення різних відомостей, закликів, вигадок, які формують у людей почуття озлобленості, відчуження і викликають національну ворожнечу або розбрат. Його форми можуть бути різними. Розпалення ненависті/ворожнечі трактується як поняття, що покриває усі форми самовираження: поширення, провокування, стимулювання або виправдання расової ненависті, ксенофобії, антисемітизму або інших видів ненависті на основі нетерпимості, включаючи нетерпимість у виді агресивного націоналізму або етноцентризму, дискримінації і ворожості щодо меншостей тощо. Приниження національної честі та гідності або образа почуттів громадян - різні форми третирування громадян: наклеп, цькування, знущання над культурою, звичаями тощо будь-якої нації, дискримінація осіб певної національності або раси. Образа почуттів громадян у зв'язку з їх релігійними переконаннями виражається у зневазі до них. В основі расової, національної ворожнечі чи релігійної нетерпимості лежать антинаукові погляди про неповноцінність людей певної раси, національності, а релігійної ворожнечі

або розбрату - хибні уявлення про переваги одного віросповідання над іншим чи однієї конфесії над іншою всередині одного віросповідання [Науково-практичний коментар до ст. 300 КК України]. Відповідно до лінгвістичних джерел та методологічних принципів проведення лінгвістичної експертизи у справах з розпалювання ворожнечі на ґрунті національної та релігійної належності та приниження національної честі і гідності виділяють такі конкретні види лінгвістичних ознак:

- вживання мовних засобів, які виражають негативні принизливі характеристики як певної національної або релігійної групи, так і окремих їх представників у контексті їхньої національної належності та релігійних уподобань (виражені у формі: тверджень про неповноцінність (нестачу культурності, інтелектуальних здібностей, нездатність до творчої праці, неканонічність) тієї чи іншої етнічної або релігійної групи як такої; тверджень про історичні злочини тієї чи іншої етнічної чи релігійної групи як такої, які не відповідають дійсності (тверджень про моральні недоліки тієї чи іншої етнічної або релігійної групи; згадок релігійної групи або їх представників в принизливому або образливому контексті);

- вживання мовних засобів та лінгвістичних прийомів, які виражають негативні емоції і оцінки та формують негативні установки як стосовно певної релігійної групи, так і окремих їх представників у контексті їхньої національної належності та релігійних уподобань (виражені у формі: позитивних аксіологічних характеристик певної конфесійної групи та протиставлення їм, відповідно, інших конфесійних груп з вираженою позитивно забарвленою оцінкою; виправдання історичних випадків насильства і дискримінації стосовно певної конфесійної групи та окремих їх представників у контексті їхніх релігійних уподобань; висловлювань, які піддають сумніву загальноновизнані історичні факти насильства і дискримінації стосовно певної релігійної групи; звинувачень у негативному впливі тієї чи іншої релігійної групи на суспільство чи державу; цитування явно ксенофобських висловлювань і текстів без коментаря, визначального розмежування між позицією мовця (адресанта, інтерв'ююваного) і позицією автора (адресата, інтерв'юера), а також явно ксенофобською пропагандою без редакційного коментаря чи іншої полеміки;

- вживання лінгвістичних засобів, які імпліцитно та експліцитно спонукають масову аудиторію до конкретних негативних дій проти певної релігійної групи та негативного ставлення до них (пряме підбурювання до дискримінації, у тому числі у вигляді загальних гасел, та завуальоване, виражене непрямым спонуканням до насильства і дискримінації (виражені у формі: закликів у зв'язку з конкретною ситуацією, із зазначенням об'єкта насильства; проголошення насильства допустимим засобом у вирішенні конфліктних та проблемних ситуацій стосовно певної релігійної групи, у тому числі й у вигляді

прямих або непрямих закликів до насильства щодо них і пропаганди «позитивних»; закликів не допустити закріплення в регіоні, районі, місті або селі представників тієї чи іншої релігійної групи).

Антисемітизм - одна з форм національної та релігійної нетерпимості, що виражається у ворожому ставленні до євреїв.

Ксенофобія - від грец. - чужий і ...фобія) - поняття, що позначає нетерпимість, ворожість, ненависть, презирство до когось або чогось чужого, незнайомого, незвичного, а також нав'язливий страх стосовно незнайомих осіб. У соціальному сенсі його трактують переважно як нетерпимість, ненависть, а не як страх. Залежно від об'єкта, на який вона спрямована, ксенофобію поділяють на расову, етнічну, релігійну і стосовно груп, що відрізняються за соціальними, культурними, матеріальними чи фізичними ознаками.

Ксенофобія ґрунтується на одній із базових особливостей людської природи - ділити світ на «ми» та «вони», «свої» та «чужі». Нетерпимість до «чужих» пов'язана із формуванням образу «своїх» (процесами соціальної ідентифікації особистості, груповою ідентичністю). Сьогодні під ксенофобією найчастіше розуміють нетерпиме ставлення до осіб інших національностей» [12].

2. Незважаючи на опис такого роду – суди не завжди вказують конкретну форму об'єктивної сторони даного кримінального правопорушення, вказуючи її у всьому комплексі, вказаному у диспозиції статті. Прикладом може бути вирок Березівського районного суду Закарпатської області, де вказується, що «дії ОСОБА_5 та ОСОБА_6 органом досудового розслідування кваліфіковано за ст. 161 ч. 1 КК України, як умисні дії, спрямовані на розпалювання національної, регіональної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті, на приниження національної честі та гідності, або образу почуттів громадян у зв'язку з їхніми релігійними переконаннями, а також пряме чи непряме обмеження прав або встановлення прямих чи непрямих привілеїв громадян за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, інвалідності, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками» [13]. Хоча аналіз вироку дозволяє впевнено стверджувати, що діяння було вчинено як заклик із поширенням негативної інформації щодо груп осіб за національною приналежністю, тобто діяння було вчинено у формі дій, спрямовані на розпалювання національної, регіональної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті, на приниження національної честі та гідності.

3. Такі форми об'єктивної сторони як: дії, що проявляється в прямому чи непрямому обмеженні прав громадян за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, інвалідності, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або

іншими ознаками та дії щодо встановлення прямих чи непрямих привілеїв громадян за зазначеними вище ознаками - при аналізі вироків суду виявлено не було. Це не свідчить про абсолютну їх відсутність, оскільки вивчення судової практики у всьому її комплексі вимагає більш глибокого дослідження, але те що ці форми діяння не можуть вважатися розповсюдженими не викликає сумнівів.

4. Необхідно констатувати стрімке зростання вчинення цього діяння з моменту початку війни проти України, коли ворог свідомо намагається стерти українську ідентичність.

5. Цифровізація сучасного суспільства, поширення інтернет ресурсів та соціальних мереж призвели до того, що більшість діянь, передбачених диспозицією ст. 161 КК України вчиняються саме у глобальній мережі та у соцмережах.

Література.

1. Шинкарьов Ю.В. Нетерпимість як мотив вчинення кримінального правопорушення. «Успіхи і досягнення у науці (Серія «Право», Серія «Освіта», Серія «Управління та адміністрування», Серія «Соціальні та поведінкові науки»)»: журнал. 2026. № 1(23). С. 366-375.

2. За 11 років расова, національна, релігійна нетерпимість зросла у 8 разів. <https://skilky-skilky.info/za-11-rokiv-rasova-natsionalna-relihiyna-neterpymist-zrosla-u-8-raziv/>.

3. Кількість правопорушень через расову, національну, релігійну нетерпимість сягнула рекорду за 12 років. <https://skilky-skilky.info/kilkist-pravoporushen-cherez-rasovu-natsionalnu-relihiynu-neterpymist-siahnula-rekordu-za-12-rokiv/>.

4. Старко О.Л., Крикунов О.В. Порухення рівноправності громадян в залежності від їх расової, національної, релігійної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками: аналіз практики застосування ст. 161 Кримінального кодексу України. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО. 2024. Випуск 85: частина 3. С. 318-323. <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/11/52-2.pdf>.

5. Шармар О.М. Особливості кримінальної відповідальності за порушення рівноправності громадян в залежності від їх расової, національної, релігійної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками в умовах воєнного стану. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». с. 323-329. <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/05/58.pdf>.

6. Старко О.Л. Кримінальна відповідальність за порушення рівноправності громадян в залежності від їх расової, національної, релігійної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками. Історико-правовий часопис. 2022. №2 (19). С. 57-63 <http://chasopys.hl.vnu.volyn.ua/index.php/chasopys/article/view/118/111>.

7. Вирок Новомосковського міськрайонного суду Дніпропетровської області у Справі № 183/983/24 від 12 березня 2024 року. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117567313>

8. Смірнова І.С. До питання розпалювання національної, регіональної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті як об'єктивної сторони злочинного посягання на рівноправність (порівняльний аспект національного законодавства з кримінальним законодавством деяких країн-членів ЄС). Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2024. № 4. С. 100-107. http://apnl.dnu.in.ua/4_2024/18.pdf.

9. Вирок Володимирецького районного суду Рівненської області у Справі 556/1527/25 від 03.06.2025. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127872240>.
10. Вирок Рахівського районного суду Закарпатської області у Справі № 305/546/25 від 09.07.2025. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128724471>.
11. Старко О.Л. Форми діяння та способи вчинення порушення рівноправності громадян (за матеріалами судової практики). <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/29293/1/%D0%A2ezy.%20Starko%201224.pdf>
12. Вирок Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області у Справі № 308/7349/2 від 11 листопада 2024 року . <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122927588>.
13. Вирок Берегівського районного суду Закарпатської області у Справі № 297/1824/23 від 29 червня 2023 року <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111995302>.

References:

1. Shynkarov Yu.V. Neterpymist yak motyv vchynennia kryminalnoho pravoporushennia. (2026) [Intolerance as a motive for committing a criminal offense]. *“Uspikhy i dosiahnennia u nauksi (Seriiia «Pravo», Seriiia «Osvita», Seriiia «Upravlinnia ta administruvannia», Seriiia «Sotsialni ta povedinkovi nauky»)”: zhurnal. - “Successes and achievements in science (Series ”Law, “ Series ”Education, “ Series ”Management and Administration, “ Series ”Social and Behavioral Sciences”): journal. № 1(23). 366-375 [in Ukrainian].*
2. Za 11 rokiv rasova, natsionalna, relihiina neterpymist zrosla u 8 raziv [Over the past 11 years, racial, ethnic, and religious intolerance has increased eightfold]. Retrieved from: <https://skilky-skilky.info/za-11-rokiv-rasova-natsionalna-relihiyna-neterpymist-zrosla-u-8-raziv/> [in Ukrainian].
3. Kilkist pravoporushen cherez rasovu, natsionalnu, relihiinu neterpymist siahnula rekordu za 12 rokiv. [The number of offenses motivated by racial, national, or religious intolerance reached a 12-year high]. Retrieved from: <https://skilky-skilky.info/kilkist-pravoporushen-cherez-rasovu-natsionalnu-relihiynu-neterpymist-siahnula-rekordu-za-12-rokiv/> [in Ukrainian].
4. Starko O.L., Krykunov O.V. Porushennia rivnopravnosti hromadian v zalezhnosti vid yikh rasovoi, natsionalnoi, relihiinoi nalezhnosti, relihiinykh perekonan, invalidnosti ta za inshymy oznakamy: analiz praktyky zastosuvannia st. 161 Kryminalnoho kodeksu Ukrainy. (2024). [Violations of the equality of citizens depending on their race, nationality, religious affiliation, religious beliefs, disability, and other characteristics: analysis of the application of Article 161 of the Criminal Code of Ukraine.] *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu. Seriiia PRAVO- Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series LAW. 85, 3. 318-323.* Retrieved from: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/11/52-2.pdf> [in Ukrainian].
5. Sharmar O.M. Osoblyvosti kryminalnoi vidpovidalnosti za porushennia rivnopravnosti hromadian v zalezhnosti vid yikh rasovoi, natsionalnoi, relihiinoi nalezhnosti, relihiinykh perekonan, invalidnosti ta za inshymy oznakamy v umovakh voiennoho stanu. [Features of criminal liability for violating the equality of citizens based on their race, nationality, religion, religious beliefs, disability, and other characteristics under martial law]. *Elektronne naukove vydannia «Analychno-porivnialne pravoznavstvo»-Electronic scientific publication “Analytical and Comparative Law”.* 323-329. Retrieved from: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/05/58.pdf> [in Ukrainian].
6. Starko O.L. Kryminalna vidpovidalnist za porushennia rivnopravnosti hromadian v zalezhnosti vid yikh rasovoi, natsionalnoi, relihiinoi nalezhnosti, relihiinykh perekonan, invalidnosti ta za inshymy oznakamy. (2022). [Criminal liability for violating the equality of citizens based on their race, nationality, religion, religious beliefs, disability, and other characteristics]. *Istoryko-pravovyi chasopys-Historical and Legal Journal. 2 (19). 57–63.* Retrieved from: <http://chasopys.hl.vnu.volyn.ua/index.php/chasopys/article/view/118/111> [in Ukrainian].

7. Vyrok Novomoskovskoho miskraionnoho sudu Dnipropetrovskoi oblasti u Spravi № 183/983/24 (2024). [Judgment of the Novomoskovsk City District Court of Dnipropetrovsk Region in Case No. 183/983/24]. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117567313> [in Ukrainian].

8. Smirnova I.S. Do pytannia rozpalivuvannia natsionalnoi, rehionalnoi, rasovoi chy relihiinoi vorozhnechi ta nenavysti yak obiektyvnoi storony zlochynnoho posiahannia na rivnopravnist (porivnialnyi aspekt natsionalnoho zakonodavstva z kryminalnym zakonodavstvom deiakykh krainchleniv YeS). (2024). [On the issue of inciting national, regional, racial, or religious enmity and hatred as an objective aspect of criminal infringement on equality (comparative aspect of national legislation with the criminal legislation of some EU member states)]. *Aktualni problemy vitchyznianoï yurysprudentsii- Current issues in domestic jurisprudence*. 4. 100-107. Retrieved from: http://apnl.dnu.in.ua/4_2024/18.pdf. [in Ukrainian].

9. Vyrok Volodymyrets'koho raionnoho sudu Rivnenskoï oblasti u Spravi 556/1527/25 (2025). [Judgment of the Volodymyrets District Court of Rivne Region in Case No. 556/1527/25]. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127872240>. [in Ukrainian].

10. Vyrok Rakhiv's'koho raionnoho sudu Zakarpatskoï oblasti u Spravi № 305/546/25 (2025). [Judgment of the Rakhiv District Court of Zakarpattia Region in Case No. 305/546/25]. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128724471> [in Ukrainian].

11. Starko O.L. Formy diïannia ta sposoby vchynennia porushennia rivnopravnosti hromadian (za materialamy sudovoi praktyky). [Forms of action and methods of violating the equality of citizens (based on court practice)]. Retrieved from: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/29293/1/%D0%A2ezy.%20Starko%201224.pdf> [in Ukrainian].

12. Vyrok Uzhhorod's'koho miskraionnoho sudu Zakarpatskoï oblasti u Spravi № 308/7349/2. (2024). [Judgment of the Uzhhorod City and District Court of Zakarpattia Region in Case No. 308/7349/2]. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122927588>. [in Ukrainian].

13. Vyrok Berehiv's'koho raionnoho sudu Zakarpatskoï oblasti u Spravi № 297/1824/23. (2023). [Judgment of the Berehove District Court of Zakarpattia Region in Case No. 297/1824/23]. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111995302> [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 09.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.02.2026